

УДК 378
ББК 74.204В.В. Білик
м. Хмельницький, Україна

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. У радянські часи сформувався кваліфікаційний підхід до підготовки фахівців. Цьому сприяв дефіцит кваліфікованих робітників, інженерно-технічних кадрів, а також відсутність конкуренції товарів на внутрішньому ринку. В умовах ринкової економіки ситуація принципово змінюється за рахунок удосконалення технологій, орієнтації виробництва як на внутрішній так і зовнішній ринки. Тому нині країні потрібні фахівці, здатні адекватно реагувати на запити динамічного ринку, бути активними, сприяти удосконаленню виробництва тощо.

Німецький дослідник Уте Клемент вважає, привабливість терміну «компетенція» замість терміну «кваліфікація» полягає у відкритому всеохоплюючому значенні. Якщо «кваліфікація» описує функціональну відповідність між вимогами робочих місць і метою освіти, то «компетентність» повинна мати можливість діяти адекватно ситуації в широких галузях [1, с.63]. І як відмічають науковці (Ф.Шагеева, В.Іванов, Л.Нікітіна) більш реальним результатом проектування професійного навчання є не кваліфікація, а професійна компетентність [2, с.10-11]. Компетентний фахівець спрямований у майбутнє, передбачає зміни, мотивований до самоосвіти, має високий рівень професійної підготовки.

Проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців стають предметом вивчення багатьох науковців (І. Зимняя, А. Маркова, В. Байденко, Е. Зеєр, Н. Кузьміна, Ю. Татур, О. Коваленко, Л. Тархан, І. Васильєв та ін.) які акцентують у своїх дослідженнях саме на вивченні сутності і структури професійної компетентності.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз поглядів на зміст і структуру професійної компетентності та побудова узагальненої структурної моделі професійної компетентності майбутнього інженера-педагога.

Виклад основного матеріалу. Науковцями виділені ознаки компетенцій, що визначають вимоги до фахівця, здатного до успішної професійної діяльності, а саме: опираються на систему умінь і знань у певних галузях, проявляються в умінні здійснити вибір у конкретній ситуації, характеризуються діяльнісним підходом [3, с.42]. Компетенції є складовими компонентами професійної компетентності, що дозволяють реалізувати її на практиці, в процесі професійної діяльності. Отже, формування професійної компетентності в сучасних умовах модернізації вищої освіти України є стратегічною метою в підготовці конкурентоспроможних фахівців. І тому на першому етапі дослідження важливим є визначитись з єдиною точкою зору на визначення терміну «професійна компетентність».

Як зазначає І. Зимняя професійні компетентності формуються в освітньому процесі відповідно до специфіки і завдань професії, яку здобуває студент, та зазначає, що професійні компетентності характеризуються п'ятикомпонентною структурою, що містить: знання, досвід застосування, ціннісні ставлення, регуляцію, готовність [4, с.15-16].

В Енциклопедії освіти професійна компетентність розглядається як – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [5, с.722].

У своїх дослідженнях А. Маркова розглядає мотиваційну і операційну сфери професійної компетентності. Кожна сфера містить різноманітні психологічні показники, що дозволяють визначити групи критеріїв компетентності (об'єктивні і суб'єктивні, результативні і процесуальні, нормативні й індивідуально-варіативні, наявного рівня і

прогностичні, професійної відданості і творчості, соціальної активності, конкурентоздатності і професійної прихильності, якісні і кількісні) [6, с.11].

У контексті онтогенетичного розвитку особистості розглядає професійну компетентність Гершунський Б. і стверджує, що кожна людина піднімається до особистісного становлення в процесі і результаті свого послідовного руху до нових освітніх рівнів по таких сходинках: 1 – елементарна і функціональна грамотність, 2 – загальна освіта, 3 – професійна компетентність, 4 – володіння широкою культурою, 5 – формування індивідуального менталітету. Професійна компетентність досягається шляхом розвитку особистості в системі професійної освіти. Професійна компетентність пов'язана з формуванням на базі загальної освіти таких професійнозначимих для особистості і суспільства якостей, які дозволяють людині найбільш повно реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності, що відповідають суспільно-необхідному розподілу праці і ринковим механізмам стимулювання найбільш продуктивного і конкурентоздатного функціонування фахівця тієї чи іншої кваліфікації і профілю [7, с.11-12]. Як стверджує Гуріна Р., професійна компетентність – це здатність і готовність фахівця до реалізації здобутих у навчальному закладі знань, умінь, навиків, досвіду в професійній діяльності [8, с.82].

Як відомо, нині не існує єдиної визначеної термінології компетентісного підходу, тому вважаємо доцільним звернути увагу на визначення терміну «професійна компетенція», сутність якої, на нашу думку, відповідає сутності терміну «професійна компетентність».

За словами Байденко В. професійні компетенції – це готовність і здатність доцільно діяти відповідно до вимог справи, методично-організовано і самостійно вирішувати завдання та проблеми, а також давати самооцінку результатам своєї діяльності [9, с.12].

На думку Зеєра Е., Шахматова О. професійна компетенція розглядається як сукупність професійних знань і умінь, а також способів виконання професійної діяльності [7, с.10].

У дослідженнях європейських науковців термін «професійні компетенції» розглядається як [9,с.9]:

- ефективне використання здібностей, що дозволяє плідно виконувати професійну діяльність згідно з посадовими обов'язками (Іспанія (INEM));

- оволодіння знаннями, уміннями і здібностями, що необхідні для роботи за спеціальністю при одночасній автономності і гнучкості стосовно вирішення професійних проблем; розвинуте співробітництво з колегами і професійним міжособистісним середовищем (Німеччина (BIBB));

- компетенції, як конструкти проектування стандартів, що являють собою «елементи компетенції», до яких входять: критерії діяльності, галузь застосування, необхідні знання (Великобританія, Національна рада професійних кваліфікацій);

- інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, що дозволяє людині виконувати трудову діяльність (Швеція (LERNIA)).

Роговим Є. розроблено концепцію розвитку особистості фахівця, яку вважають відображенням розвитку професіоналізму або концепцією розвитку особистості фахівця у процесі становлення його професійної компетентності. Нині визначено три напрямки формування професійної компетентності [6, с.8]:

1. Формування особистісного стилю діяльності у результаті зміни системи виконання діяльності, її функції й ієрархічної побудови.

2. Становлення професійного світогляду на основі зміни особистості суб'єкта.

3. Становлення професійної культури внаслідок зміни когнітивних, емоційних і практичних компонентів установки суб'єкта стосовно об'єкта діяльності, перетворення впливу на об'єкт у процесі взаємодії.

Актуальною і перспективною є підготовка фахівців педагогічних спеціальностей. Проблеми підготовки педагогів стають предметом вивчення багатьох науковців. Отже

розглянемо погляди на визначення терміну «професійна компетентність» з точки зору педагогічної освіти.

На думку Кузьміної Н. професійно-педагогічна компетентність це – здібність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, в засоби формування особистості учня з урахуванням тих обмежень і умов, яким повинен відповідати навчально-виховний процес [10, с.18].

У дослідженні А. Смятських, Т. Туркіної, професійна компетентність педагога розглядається як характеристика теоретичної і практичної підготовки фахівця до здійснення педагогічної діяльності, що представлена сукупністю загально-педагогічної, спеціальної, технологічної, комунікативної і рефлексивної компетенцій і виражається в здатності самостійно, відповідально, ефективно виконувати певні трудові функції [11, с.10].

Підготовка майбутніх фахівців галузі знань «Педагогічна освіта» має багато напрямів. Одним з таких напрямів є підготовка інженерів-педагогів як майбутніх викладачів спеціальних дисциплін. Тому доцільним, в аспекті нашого дослідження, буде розглянути сутність терміну «професійна компетентність» у контексті інженерно-педагогічної освіти.

Професійна компетентність викладача спеціальних дисциплін розглядається як достатня обізнаність з культурою різноманітних видів освітньої діяльності, що надає йому право засобами свого предмету цілеспрямовано формувати та розвивати творчу особистість учнів [10, с.18-19].

Відомий російський дидакт Ю. Татур виділив компетенції, які повинен демонструвати викладач будь-якої дисципліни: 1 – компетенції в галузі пізнавальної діяльності і саморозвитку, 2 – компетенції в галузі загальної культури і спілкування, 3 – компетенції в галузі дисципліни, що викладає, та наукових досліджень, 4 – компетенції в галузі педагогічного процесу, його цілей, базових принципів і концепцій їх реалізації, методики й організації освітнього процесу, діагностики й оцінювання результатів навчання та виховання, управління навчально-виховним процесом [12, с.64].

Українські науковці О. Коваленко, Н. Брюханова, О. Мельниченко стверджують, що професійна компетентність викладача технічних дисциплін вказує на те, що людина з високим ступенем гнучкості умінь та глибоким розумінням сутності відповідних процесів та явищ дійсності володіє окремими групами досвідних надбань стосовно тих чи інших напрямів здійснення професійної педагогічної діяльності [13, с.144]. Одночасно з цим О. Коваленко у професійній діяльності інженера-педагога виділяє такі складові: професійно-інженерну та професійно-педагогічну [14, с.9]. Цю ідею підтримують російські науковці З. Сазонова, Л. Соколова, які стверджують, що інженерно-педагогічна компетентність це – інтегративна якість особистості інженера-педагога, що формується і розвивається в процесі неперервної взаємодії двох його неподільних компонентів – інженерної і педагогічної компетентностей [12, с.63].

Український дидакт Л. Тархан з точки зору особистісного, процесуального, процесуально-особистісного і результативного підходів, в узагальненому вигляді професійну компетентність інженера-педагога розглядає як якісну характеристику рівня оволодіння інженером-педагогом професійною діяльністю, що зумовлено глибоким знанням властивостей перетворюваних предметів праці, вільним оволодінням засобами виробництва і навчання, здатністю здійснювати складні види дій [15, с.15].

Проведений аналіз педагогічної літератури показав, що термін «професійна компетентність» широко розповсюджений і використовується в освіті для опису результатів професійного навчання, а також здатності і готовності фахівця діяти відповідно до вимог професії.

На другому етапі дослідження розглянемо структуру професійної компетентності. Російські науковці О. Садон, Є. Могілевкін у своїй роботі трактують, що структура професійних компетенцій містить такі компоненти: когнітивний, що розглядає структуру інтелекта;

мотиваційний, в якому виділяють життєві установки, професійні інтереси та мотиваційні фактори; особистісний, що висвітлює особистісні характеристики суб'єкта [16, с.30].

У структурі професійно-педагогічної компетентності Н. Кузьміна виділяє такі елементи: спеціальна і професійна компетентність у галузі дисципліни, що викладається; методична компетентність у галузі способів формування знань, умінь і навиків у тих, хто навчається; диференційно-психологічна – в галузі мотивів, здібностей, направленості студентів; аутопсихологічна компетентність – у галузі переваг і недоліків власної діяльності й особистості педагога; соціально-психологічна компетентність – у галузі процесів спілкування [17, с.63].

Орлов А. у теорії і практиці професійної діяльності вчителя і педагогічної освіти виділяє основні компоненти професійно-педагогічної компетентності: етичні установки вчителя, система психолого-педагогічних знань, система знань у галузі предмета, який викладається, загальна ерудиція, засоби розумових і практичних дій, професійно-особистісні якості [6, с.12].

У структурі професійної компетентності вчителя А. Маркова виділяє чотири блоки:

- ☐ професійні (об'єктивно необхідні) психологічні і педагогічні знання;
- ☐ професійні (об'єктивно необхідні) педагогічні уміння;
- ☐ професійні психологічні позиції, установки вчителя, що вимагає професія;
- ☐ власні особливості, що забезпечують оволодіння вчителем професійними знаннями і уміннями [18, с.21].

Цікавим є погляд науковців, які співвідносять термін компетенція з терміном готовність і, відмічаючи системний характер професійної готовності до педагогічної діяльності як інтегрованого особистісного новоутворення, виділяють у ньому довготривалу і ситуативну підсистеми. При цьому довготривала, або особистісна підсистема трактується як категорія теорії особистості, а ситуативна – як категорія теорії діяльності [19, с.59].

У структурі професійно-педагогічної компетентності інженера-педагога виділяють такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, що містить мотиви, цілі, потребу в професійному навчанні, самоудосконаленні, самовихованні, саморозвитку, ціннісні установки, актуалізації в професійній діяльності, стимулює творчий прояв особистості в професійній діяльності; когнітивний, що являє собою сукупність науково-теоретичних знань про професійну діяльність взагалі і про роль професійно-педагогічної взаємодії з нею; рефлексивно-проектувальний, що визначає рівень розвитку самооцінки, розуміння власної вагомості в колективі, відповідальність за результати своєї діяльності, пізнання себе і самореалізацію в професійному спілкуванні [20, с.13-14]. Швейцарський науковець Р. Рупрехт професійні компетенції інженера-педагога поділяє на дві основні групи: технічні професійні компетенції і типові інженерно-педагогічні компетенції, які в цілому визначаються як технічна, педагогічна, соціальна, психологічна, нормативно-етична, професійно-дидактична, контролю, організаційна, рефлексивна і самоєволюційна компетенції [21].

Українськими провідними науковцями під керівництвом О. Коваленко в структурі професійної компетентності виділені такі компетенції - методологічна, проектувальна, комунікативна, творча, менеджерська та науково-дослідна [13, с.144-146]. У своїй роботі Л. Тархан досліджує термін професійна компетентність і стверджує, що вона складається з конкретних компетентностей: соціально-психолого-педагогічної, дидактичної, спеціальної, методично-інформаційної, управлінської, загальнокультурної, комунікативної, науково-дослідницької і рефлексивної [15, с.17].

Найбільш повно на нашу думку, структуру професійно-педагогічної компетентності висвітлив у своїй праці І. Васильєв, який виділяє такі її компетентності (елементи): прогностико-цільову, спеціально-предметну, спеціально-педагогічну, методичну,

регламентно-нормативну, біографічну, психофізіологічну, аутопсихологічну, акмеологічну, контрольно-діагностичну, управлінську та комунікативну [17, с.59-63].

В узагальненому вигляді структура професійної компетентності представлена в Федеральному державному освітньому стандарті вищої професійної освіти Російської Федерації, в якому виділено універсальні і професійні компетенції майбутніх фахівців. Де в свою чергу складовими професійної компетентності бакалавра є загально-професійні та профільно-спеціалізовані компетенції, а складовими професійної компетентності магістра – поглиблено-професійні та професійно-профільовані [22, с.19-24].

Російський науковець В. Байденко структуру професійної компетентності розглядає як сукупність ключових, загально-професійних, спеціалізованих і вузькоспеціалізованих компетенцій [23, с.6-7].

У листі МОНУ від 31.07.2008 №1/9-484 «Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти» подано перелік компетенцій, якими повинен володіти випускник, це соціально-особистісні, загальнонаукові, інструментальні та професійні компетенції, які в свою чергу поділяються на дві групи: загальнопрофесійні та спеціалізовано-професійні.

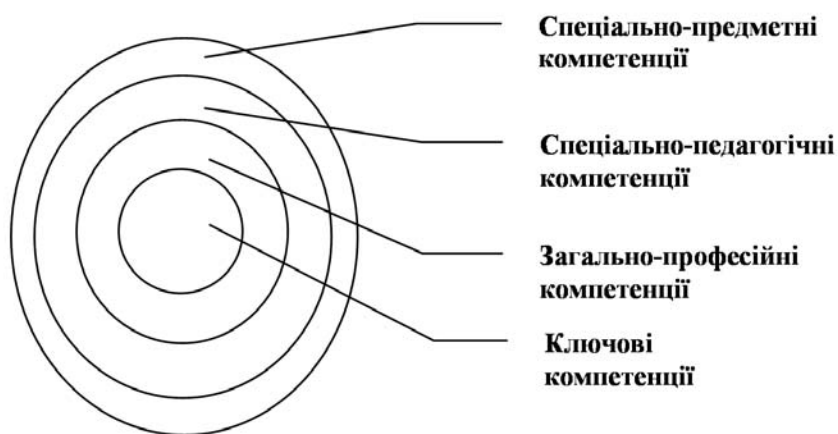

Рис. 1. Узагальнена структурна модель професійної компетентності майбутнього інженера-педагога

Вважаємо доцільним прийняти структурну модель професійної компетентності майбутнього інженера-педагога, яка буде складатись із чотирьох груп компетенцій (рис. 1):

1. Ключові компетенції, які є універсальними для фахівців різних спеціальностей.
2. Загальнопрофесійні компетенції, що є спільними для фахівців окремої галузі знань.
3. Спеціальнопедагогічні компетенції, а для інженерно-педагогічних спеціальностей педагогічні, що стосуються теорії і методики професійної освіти.
4. Спеціальнопредметні компетенції, що стосуються змісту інженерної підготовки, а саме тих дисциплін, які необхідні для забезпечення майбутньої педагогічної діяльності.

Висновки. Отже, в сучасних умовах модернізації вищої освіти України важливим аспектом підготовки майбутніх фахівців є якість їх підготовки та конкурентоспроможність як на вітчизняному так і світовому ринках праці. А показником якості підготовки фахівця є рівень розвитку його професійної компетентності. Тому завданням вищої школи є формування програми підготовки фахівців на принципах компетентнісного підходу, що дозволить студентам у результаті навчання здобути необхідні для майбутньої професійної діяльності компетенції.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі можуть бути пов'язані з визначенням рівнів розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців.

Література:

1. Проектирование государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования нового поколения. Методические рекомендации для руководителей УМО вузов Российской Федерации. Проект / [Байденко В.И., Белов Е.Б., Богословский В.А. и др.]. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – 100с.
2. Нугуманова Л.Н. Компетентностный подход в профильном обучении / Л.Н. Нугуманова // Педагогическое образование и наука. – 2008. - №6. – С. 9-15.
3. Бондаренко Е.Н. Воззрения на профессиональные компетенции современного учителя в различных странах мира / Е.Н. Бондаренко // Высшее образование сегодня. – 2009. - №1. – С. 42-44.
4. Зимняя И.А. Интегративный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов / И.А. Зимняя, Е.В. Земцова // Высшее образование сегодня. – 2008. - №5. – С. 14-19.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відповід. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040с.
6. Вініас-Трофименко К.Б. Підвищення професійної компетентності педагога / Вініас-Трофименко Катерина Борисівна, Лісовенко Галина Вікторівна. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 176 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 7 (55)).
7. Садовская Е.А. Профессиональная компетентность будущих преподавателей-исследователей университета: Методические указания к практическим занятиям по дисциплине «Педагогика высшей школы» / Е.А. Садовская. – Оренбург: РИК ГОУ ОГУ, 2004. – 50с.
8. Гурина Р. Как измерить профессиональную компетентность? / Р. Гурина // Высшее образование в России. – 2008. - №10. – С. 82-89.
9. Литвиненко М.В. Проектирование результатов подготовки специалистов в условиях модульной системы обучения: Методическое пособие / Литвиненко М.В. – М.: Изд-во МИИГАиК, 2006. – 64с.
10. Шевчук Л.І. Розвиток професійної компетентності викладачів спеціальних дисциплін закладів профтехосвіти у системі післядипломної освіти: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Шевчук Людмила Іванівна. – К., 2001.
11. Смятских А.Л. Формирование профессиональной компетентности студентов педколледжа. / А.Л. Смятских, Т.М. Туркина. – М.: Исследовательский центр НОУ ИСОМ, 2003. – 34с.
12. Сазонова З. Инженерная педагогика: от теории к практике / З. Сазонова, Л. Соколова // Высшее образование в России. – 2008. - № 10. – С. 62-70.
13. Коваленко О.Е. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу: Монографія / Коваленко О.Е., Брюханова Н.О., Мельниченко О.О. – Харків: УІПА, 2007. – 162с.
14. Коваленко О.Е. Концепція професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей / Коваленко О.Е., Брюханова Н.О., Мельниченко О.О. // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Зб. наук. пр. – Х., 2005. – Вип. 10. – С. 7-20.
15. Тархан Л.З. Теоретичні і методичні основи формування дидактичної компетентності майбутніх інженерів-педагогів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Тархан Ленуза Запаївна. – К., 2008. – 40с.
16. Садон Е.В. Профессиональные компетенции как психологический фактор деловой карьеры выпускника вуза / Е.В. Садон, Е.А. Могилевкин // Высшее образование сегодня. – 2008. - № 10. – С. 28-32.
17. Васильев И.Б. Методологические основы системно-компетентного подхода в профобразовании / Васильев И.Б. – Алматы: АГТУ, 2008. – 76с.
18. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия / И.А. Зимняя. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.
19. Колесников А.К. Профессиональная компетенция и компетентность / А.К. Колесников, А.И. Санникова, К.Э. Безукладников // Педагогическое образование и наука. – 2009. - №6. – С. 57-61.
20. Прокофьева А.Г. Формирование профессионально-педагогической компетентности будущих специалистов в современной информационной образовательной среде вуза : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Прокофьева Анна Геннадьевна. – Самара, 2008. – 24с.
21. Рупрехт Роберт Инженерно-педагогические компетенции. Режим доступа: <http://www.madi.ru>
22. Методические рекомендации по проектированию оценочных средств для реализации многоуровневых образовательных программ ВПО при компетентностном подходе / [В.А. Богословский, Е.В. Караваева, Е.Н. Ковтун и др.]. – М.: Изд-во МГУ, 2007. – 148с.

23. Байденко В.И. Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант): Материалы ко второму заседанию методологического семинара / Валентин Иванович Байденко . – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 20с.

В статті розглядається аналіз поглядів на зміст і структуру професійної компетентності фахівців. Подано узагальнену структурну модель професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів.

Ключові слова: професійна компетентність, структура професійної компетентності.

В статье рассматривается анализ взглядов на содержание и структуру профессиональной компетентности специалистов. Подано обобщенную структурную модель профессиональной компетентности будущих инженеров-педагогов.

In article the analysis of sights at the maintenance and structure of professional competence of specialists. It is submitted the generalised structural model of professional competence of the future engineers-teachers.

УДК 378.016:74
ББК 74.58+74р

В.М. Бойчук
м. Вінниця, Україна

ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки постає проблема формування творчої особистості майбутнього вчителя трудового навчання в системі освіти. В умовах структурної перебудови економіки країни, переходу до нових соціально-економічних відносин, упровадження інтенсивних технологій і пов'язаних з ними технічних засобів трудове виховання має бути орієнтованим на формування соціально-значимих знань, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей, котрі відповідають динаміці соціально-економічних перетворень в Україні, і необхідних для адаптації в сфері виробництва з різноманітними формами власності, а також ефективної творчої праці в умовах підвищення вимог до компетенції, рівня професіоналізму на ринку праці.

В умовах становлення незалежної Української держави, інтеграції її до європейського співтовариства, що відбуваються на тлі світових криз економіки, екології, політики тощо і глобалізації всіх суспільних процесів, зростає роль особистості в розвитку суспільства і планети загалом. Діяльність людини щодо навколишнього середовища тривалий час була перетворюючою, часто руйнівною. Навіть творча діяльність людини спрямовувалася на якомога максимальне використання природних ресурсів для екстенсивного розвитку виробництва. Розвиток індустріального суспільства вимагав від фахівців високого рівня технічного мислення, тоді як художнім та естетичним аспектам їх діяльності уваги приділялося недостатньо. Відомо, що в сучасних умовах освіта вчителя трудового навчання переважно зосереджена на педагогічно-індустріальній, інноваційній, інформаційній та частково естетичній підготовках, хоч роль естетичної підготовки спеціалістів, а зокрема художньо-графічної, у підготовці вчителя трудового навчання досліджена мало.

Аналіз останніх досліджень. На особливу роль мистецтва, художньої творчості в естетичному, моральному та трудовому вихованні молоді, формуванні творчої особистості вказують у своїх працях психологи і педагоги-дослідники, серед яких А. Аронов, І. Бех, Б. Брилін, І. Зязюн, М. Каган, О. Коберник, В. Мазепа, О. Мелік-Пашаєв, Л. Масол, Н.Ничкало, Л. Новак, Л. Оршанський, О. Отич, В. Радкевич, О. Рудницька, Г. Тарасенко, О. Тищенко та інші. Проте в наявних працях не розкрито повністю роль учителя трудового навчання в розвитку творчого мислення школярів і їх художньо-творчих здібностей. І хоча